

Purgatórium

- Ajánló Sofi Oksanen Tisztogatás című művéhez

Kedves barátnőm,

mikor megismerkedtünk az ulpánon, rögtön nagyon szimpatikusnak találtalak. Később elmesélted, észt vagy, férjeddal és kislányoddal vándoroltatok ki Tel-Avivba. Nem értettem, hogy babakék szemű szőkeségként miért pucolod mások vécéjét, hiszen egy gyönyörű nő tanári diplomával, másképp is érvényesülhetne. Vagy miért nem hagyod, hogy Jurij elvigyen nagy, fekete autóján néhány saroknyit, inkább zötyögtél a buszon, ahol kéthetente bomba robbant.

Válasz minden, tudnánk bár a kérdést. Olvastam Sofi Oksanen könyvét, szerettem volna többet megtudni rólad, rólatok, észtekről. Már nincsenek kérdéseim. Történelmi családragény,

krimibe ágyazva. A szerteszét futó szálakból végül zseniálisan kerekedik a történet, összeáll a családfa, az eleinte zavaróan kilógó naplórészletek beilleszkednek, az olyan egyszerű tárgyak, mint a döglégy, egy pár fekete csizma, szimbólumokká válnak.

A második világháborút és a kommunizmust nem iskolában tanult módon, politikai csatározások és eszmék, évszámok tükrében írja le Oksanen, hanem a kisemberek mindennapjain, gondjain és örömein keresztül mutatja be. Mintha újból nagyanyám meséit hallgathatnám esténként arról, hogyan ügyeskedték össze az élelmet a nagycsaládnak és a szolgálóknak, hogyan rendeztek tangóharmonikás táncmulatságokat, hogyan tanult meg pár hónap alatt németül majd oroszul az éppen náluk elszállásolt katonáktól. A te nagymamád is traktált benneteket háborús történetekkel, vagy néped szokása szerint hallgatott?

A Tisztogatás nem könnyű, szórakoztató lektűr, sokszor összeszorult a gyomrom olvasás közben. Ugye te megúszad, veled nem történtek ilyen borzalmak? A szöveg szikársága, az események tárgyilagos leírása, az író látszólagos érzéketlensége szereplői sorsa iránt teszi drámaivá a regényt. Ahol Sofi Oksanen bőbeszédűbbé válik, számomra néha követhetlenné válnak a képek. A zavarodott hősök gondolataiban érthető ez a kuszaság, a narrátor szövegében kevésbé.

A regény a kilátástalanság érzetével zárul, a család hiába megy keresztül a tisztítótűzön, nincs számukra feloldozás, megtisztulás, csak tisztogatás. Sokáig töprengtem, mire rájöttem, miért. Ha a szereplők a véletlen folytán másik oldalra, Finnországba kerültek volna, akkor sem változna a sorsuk. Aliide valószínűleg valamelyik öregek otthonában dolgozna ápolóként, ahol a betegeket könyörületből átsegítené a másvilágra, és örökölné vagyonukat. Hans ott sem lenne férfi, és Zara szüzességét tízévesen a szomszéd bácsi venné el, majd főnöke molesztálná az irodában.

Remélem, lefordítják héberre is, vagy hozzájutsz az eredetihez, és lesznek válaszaid. Vagy kérdéseid.

Szőcs Henriette

Sofi Oksanen: Tisztogatás (Puhdistus). Fordította: Pap Éva, Scholar Kiadó, 2010.

*

Narancs XXII. évf. 41. szám (2010.10.14. - 2010-10-14)
könyv - SOFI OKSANEN: TISZTOGATÁS

A finn apától és ész anyától született író harmadik regénye eredetileg színműnek készült, ami magyarul is megjelent a Mai finn drámák című kötetben. A Finnországban néhány évvel ezelőtt díjakat nyert és a bestsellerlisták élére került regényváltozatot Magyarországon eddig

szokatlan marketingkampánnyal vezette be a kiadó: a Facebookon keresett hozzá előolvasókat.

Oksanen egy interjúban elmondta, hogy a cím az erőszak áldozatául esett nők kényszerű fürdésére utal - persze nyilvánvalóan nem csak erre. Mind a két főszereplőt, Aliidét és Zarát is megerőszakolták, ám két eltérő történelmi korszakban, illetve - legalábbis látszólag - eltérő szituációban. Oksanen igyekszik kerülni a politikai felhangokat, ennek ellenére a regény abszolút negatív figurái az előbb a szabad Észtt Köztársaságot megszálló, majd néhány évtizeddel később lányokat prostitúcióra kényszerítő oroszok. Hiába ért véget a szocializmus, és a Szovjetunió sincs többé, az elnyomás, immáron más formában, továbbra is tart. Tisztogatásnak nevezhető az is, ahogyan a regény végén az idősebbik nő, Aliide - akit kommunista férje miatt kitagadott a falu - megpróbálja megszabadítani a családot az évtizedes lelki és fizikai terrortól.

A 33 éves Oksanen első magyarul megjelent könyve tele van nem várt fordulatokkal - a végére például valóságos ügynökhistóriává változik, egészen más megvilágításba helyezve a szereplők cselekedeteit. Ez a látszólag könnyű kézzel megírt, olvasmányos regény lezáratlan, sőt még föl se tett, súlyos kérdéseket feszeget, éppen ezért sokáig foglalkoztatja az embert.

Fordította Pap Éva. Scolar, 2010, 364 oldal, 3450 Ft

Benedek Szabolcs

*

Bűnhődj harmad- és negyedíziglen | Sofi Oksanen: Tisztogatás

Írta: Boros Ágota

„Mindig akad valaki, aki majd pontosan emlékszik. Nincs olyan sötétség, amelynek ne volna szeme.”

Lars von Trier Dogville-jét nézve éreztem ilyen tehetetlen, gyilkos dühöt, mint most Sofi Oksanen könyvét olvasva. Belesikítani a történetbe; eddig és ne tovább.

Azt hittem, én már minden borzalmat láttam, átéltem vagy hallottam. Hogy engem már nem lehet sokkolni, nem lepődöm meg semmin, amit az emberek egymással művelnek hit, ideológia vagy bárminek a nevében.

A finn író azonban összeszorította a szívem, és markolta szorosan 367 oldalon keresztül. Nem hagyott szünetet, egy pillanatnyi megnyugvás, egy másodpercnyi enyhülés nem sok, de ennyit sem engedett. Olvasás közben minden zajra összerezzenem, képzeletbeli legyeket hessegettem, orromban éreztem a romlott hús szagát, és a szereplőkkel együtt fulladoztam a húggal átitatott zsákkal a fejemem.

És rettegtem. Rettegtem, hogy a könyvet becsukva egy kis faluban találom magam,

pengevékonyra szorított szájú, összevont szemöldökű, lesütött pillantású, testileg és lelkileg megnyomorított emberek között.

Sofi Oksanen eközben szenvtelenül, tárgyilagosan csak mesélt és mesélt. És fogalmam sincs, mi volt a szörnyűbb, amit kimondott vagy amit nem. Nincs a Tisztogatásban egy felesleges mondat, szó, de még rag sem. Kopogó mondatok, jellemábrázolások felsorokban, egy bekezdésben egy élet, egy sors, egy tragédia.

Sofi Oksanen nem ítélkezik, ugyanakkor együtt sem érez a szereplőivel. Ő csak továbbadja a beszélt történelmet. Beszélt történelem, igen. Nem a hivatalos – szovjet/orosz, német vagy észt – történelemkönyvekben szentesített dátumok, események, (ki)magyarázások regénye ez. Nem a megszállóké és nem a megszállottaké. Az embereké. Akik lehetnének akár mi is.

Sting jár az eszemben, hogy mennyire törékenyek is vagyunk. Ha húszévesen találkozom a Tisztogatással, amikor még tudtam, mi a jó és a rossz között a különbség, amikor még minden fekete vagy fehér volt, hideg vagy meleg, de semmiképpen nem szürke vagy langyos, akkor hamar kimondtam volna az ítéletet a regény alakjaira. Most már sokkal bizonytalanabb vagyok. Nem tudom, akkor, ott, az ő helyükben hogyan döntöttem volna. Mitől lesz hős az egyik, mitől áruló a másik? Hogyan képes valaki minden kínzásnak ellenállva megőrizni egy titkot, hogy szerelmét mentse, és később ugyanennek a szerelemnek a nevében elárulni másokat, akiket hatalmában állna megvédeni?

A Tisztogatásban – a gyerekek kivételével – nincsenek ártatlan áldozatok. Mindenki bűnös valamiben és ugyanakkor áldozat. De vajon lehet-e boldog valaki más boldogtalansága árán? Meddig lehet arra hivatkozva rosszat elkövetni, hogy engem is megverték, kínoztak és megerőszakoltak? És ami a legfontosabb, hogyan tudunk magunkkal együtt élni, és miféle élet lesz az? Vetünk, aratunk, állatokat etetünk tovább, mintha minden rendben lenne? Igen, ebben még van ráció. De már semmi másban nincs. Csak nem gondolkodni, ha mégis, akkor önigazolást keresni, ha megtaláltuk, akkor mantraként ismételni, amíg már hiszünk benne, hogy csak minket bántottak, mi vagyunk a sértett fél. És már engesztelhetetlenül gyűlöljük is azt, akinek a vesztét okoztuk.

Káin és Ábel története, féltékenység, irigység, gyilkosság, erőszak, szégyen, megszállás, Szibéria, Csernobil, prostitúció...

Nem könnyű olvasmány a Tisztogatás, feldolgozni még nehezebb. És mégis... Sofi Oksanen regényét meg kell venni, el kell olvasni, és beszélni kell róla.

1992-ben, a már szabad Észtszországban találkozik két nő. Egy idős asszony és egy fiatal lány... A történet folytatását pedig tessék elolvasni. Érdekes.

A düh helyén mostanra már csak valami nagyon mély szomorúság maradt bennem. És egy kérdés. Emberek, mikor hagyjuk már abba...?

Sofi Oksanen: Tisztogatás (Puhdistus)
Fordította: Pap Éva

Scolar Kiadó, 2010

*

A fájdalom megmarad - SOFI OKSANEN: TISZTOGATÁS

A rendkívül fiatal finn író nő második, de itthon elsőként kiadott regénye elnyert minden díjat, lefordították tucatnyinál több nyelvre, szerzőjét pedig világhírűvé tette. Jogosan: ha Sofi Oksanen regényének hossza nem is utal erre, a Tisztogatás mégis monumentális mű.

Amikor Aliide, a Tisztogatás főszereplője az utcán sétál az ötvenes évek Észtországában, azonnal észreveszi azokat a nőket, akik olyanok, mint ő: akiket valaha szintén levittek a pártszékház pincéjébe, a fejükre zsákot húztak, és olyasmiket tettek velük, amiket azután soha senkinek nem tudtak és akartak elmondani. Felismerik egymást, vagyis egymás múltját, és azonnal félrekapják a fejüket, mert a felismerés csak erősíti a szégyent: az érzés univerzális és így sokakkal közös, mégis magányra ítél. Épp ezért nem is igen tud hozzászólni negyven év múlva Aliide Zarához, a kertjébe tévedt fiatal lányhoz, akiben megvan ugyanaz a szégyen, ugyanaz a fájdalom – de erről már nem a kommunista párt, hanem a jó pénzkeresetet ígérő, ám a lányt prostitúcióra kényszerítő, kisztílú stricik tehetnek, akik elől a lány Berlinből az észtországi ház kerítéséig menekült. Csak a formája más, de az erőszak ugyanaz marad minden időben és helyen, ahogy a test és a lélek sérelmei is ugyanolyanok, ugyanúgy feldolgozhatatlanok. Erről szól – mégpedig különös erővel – a harmincéves író nő, Sofi Oksanen Tisztogatás című regénye.

Erről, és az elnyomás más formáiról is: tulajdonképpen a diktatúráról, vonatkozzon az akár egy egész ország vagy birodalom minden tagjára (például a német származásuk miatt az erdőbe vagy a padlások rejtekeibe kényszerült menekülőkre), vagy csak egyetlen emberre (a kishűbába zárt, folyamatosan megalázott kurvára). Mert a Tisztogatás nem csak a nők elleni erőszakkal való szembesítésben rendkívül erős, de a múlttal való szembenézésben is; egy olyan helyzetet mutat be, amely ugyanannyira ismeretlen, mint amennyire ismerős: Észtországnak előbb a nácik, majd a szovjetek általi megszállását, a rendszer működését és az egyének különféle viszonyulását hozzá – kisebb-nagyobb árulásokat, fals reményeket, kudarcokat, önfeladást és agyonvert kitartást.

Mindezek meg lehetnének írva akármilyen jól, ha nem adna nekik alapot a mindvégig dermesztően hiteles lélekrajz. Oksanen könyörtelenül és túlpontosan festi le nemcsak az elnyomók, hanem a pozitív szereplők minden gyarlóságát is, s ezzel lehetetlenné teszi az olvasó számára egyrészt azt, hogy eltávolítsa magát a konfliktusokat, másrészt, hogy elhiggye: van bármi a világban, ami csak fekete és csak fehér. S ezzel még átérezhetőbbek az olyan sorsok, mint Aliidéé, aki nővéreivel egyszerre szeretett bele egy férfibe, de a férfi a nővért választotta: Aliide egész életét a reménykedésre tette fel, hogy egyszer még ülhet kézen fogva a tallinni parkokban a férfival. S aztán jelleme belerokkant a kegyetlenebb valóságba és a

kommunista párt éjjeli, pincében zajló „kihallgatásaiba”, amelyen nemcsak a két nő, de a nővér kislánya is átesett, miután a férj, Hans németisége miatt közellenséggé vált. Csak történelmi tapasztalásban marad el ettől a fiatal Zara szintén megrázó sorsa, akit szabályszerű rabszolgasorba kényszerített a stricije, pornófelvételekkel és persze az útlevele elvételeivel tartva sakkban a lányt, míg az el nem tud szökni egy házhoz, amelyről annyit tud, hogy ott lakott nagymamája húga, akiről otthon valamiért soha nem beszéltek.

Aliide – aki idővel, jobb híján, férjhez ment egy olyan kommunistához, akiről úgy gondolta, hogy nem vett részt kis unokahúga tönkretételében – egyszer lát egy fejlő lányt, aki önfeledten évődik és nevetgél egy izmos fiúval. Aliide „galádságnak tartotta, hogy a fejlő lány legalább egy röpke pillanatig hinni tud a jövőben” – írja főszereplőjéről Oksanen, mert tudja: egy sorsot megszámlálhatatlan dolog tud tönkretenni. Például, ha az ember beleszeret testvére szerelmébe. Vagy ha megkínózzák és megerőszakolják. Vagy ha naivan nyugatra megy, és ott prostitúcióra kényszerítik. Vagy ha orosz a származása, és a németek uralkodnak. Vagy ha német a származása, és az oroszok uralkodnak. Vagy ha deportálják a szeretteit. Vagy ha a saját biztonsága érdekében nőül megy egy kommunistához, és a rezsim bukása után ezért bélyegzik meg. A korok változnak, s velük az indokok is – csak a fájdalom örök.

A Tisztogatás monumentalitása nemcsak abban nyilvánul meg, hogy tökéletes dramaturgiával, mesteri szerkesztéssel váltja egymást benne múlt és jelen korrajza, hol Zara, hol pedig Aliide élettörténetén keresztül, ezzel még jobban kiemelve nem is a hasonlóságokat, de az univerzalitást erőszakban és elnyomásban. Hanem abban is, ahogyan a fájdalom, a megalázás elviselhetetlenségét festi le hol szavakkal, hol pedig annak hiányával: ahogyan nem mondja ki, hogy mi is történik pontosan azokban a pincékben a zsákba húzott fejű nőkkel, vagy a szemük előtt a kislánnyal, attól még valóságosabbak, még inkább húsba maróak lesznek az olyan fájdalmak, amelyeket senki nem mond ki, de amelyekről pontosan tudható a súlyuk.

Egy nemzet sokszorosan terhelt múltjával való ilyesfajta szembenézés önmagában is elegendő volna egy jó regényhez – ahogy az volna két nő jellemének és életének ilyen érzékeny megjelenítése is. Oksanen megírta mindkét remek regényt, s a két fél tökéletes egészet alkotott.

Szerző:
Kovács Bálint

<http://kultura.hu/main.php?folderID=1174&ctag=articlelist&iid=1&articleID=314920>